

SPIRITUÁLNÍ POZADÍ JAKO KONTEXT

Čím déle se člověk dílem Rudolfa Steinera zabývá, tím je mu jasnější, že jednotlivá sdělení, která učinil, mohou být správně chápána a oceněna teprve tehdy, jsou-li nahlížena ve velkých a největších souvislostech. V důsledku této skutečnosti je pro nezúčastněného obtížné, ne-li nemožné vyhodnotit údaje Rudolfa Steinera týkající se poměrně omezené látky. To platí v první řadě pro interní přednášky, které se konaly výlučně pro členy Anthroposofické společnosti a jejichž zápisy měly původně zůstat vyhrazeny tomuto uzavřenému okruhu čtenářů, pokud přednášející vůbec dal k zápisu přednášky svolení. Ona nepřilíš zvoucí poznámka v úvodu příslušných svazků Souborného vydání, podle níž lze přiznat úsudek o obsahu svazku jenom tomu, kdo si předem osvojil nezbytné vědecké předpoklady, se tedy v tomto případě ukazuje jako oprávněná, ba jako nevyhnutelná. Jinak je tomu u publikací koncipovaných jako knihy nebo u veřejných přednášek.

Při pohledu na Junga jsme konfrontováni se zcela obdobnými poměry, uvědomíme-li si, v jaké situaci se nalézá ten, kdo se - i když se jedná o kolegu z oboru - chce „jenom zběžně“ informovat, co říká Jung na ten či onen problém. V jedné diskusi v průběhu londýnských Tavistockých přednášek, které se v roce 1935 konaly před lékaři, popř. psychiatry, ukázal Jung na problémy, objevující se například tam, kde mají být vysvětlena jistá kritéria jeho výkladu snů. „To je ta velká potíž: existuje taková propast mezi tím, co je obvykle o těchto věcech známo, a tím, na čem jsem celé roky pracoval.“ Má zde na mysli svou intenzivní práci na symbolice a obsahu asijské esoteriky, kterou musel studovat, aby byl vůbec s to zařadit a pochopit jistá fakta nevědomí. „Teprve když máte tento aparát paralelismů, můžete začít dělat diagnózy a říci, že tento sen je organický, a onen nikoli. Dokud si lidé neosvojí toto vědění, jsem pouze čaroděj... Speciální vědění je strašná nevýhoda.“

Tak je třeba mít u obou badatelů na zřeteli neobyčejně dalekosáhlý kontext. Oba musí od svých čtenářů vyžadovat zvláštní míru trpělivosti, nepredpojatosti a důvěry. Jung je v tomto ohledu oproti Steinerovi potud ve výhodě, že může poukázat na etnologická, kulturně-historická, nábožensko-historická nebo duchovně-historická fakta, aby na základě těchto jednotlivých údajů vysvětlil své psychologické poznatky. Připomeňme si jen Jungův výklad a komentář východních textů nebo alchymistických

spisů a obrazných ztvárnění. Tyto hmatatelné doklady tu u Steinera v mnoha případech nejsou. Steiner musí naproti tomu na mnoha místech svého díla seznamovat ostatní s problémy a fenomény, které se nemanifestují tak, že by byly přístupné pro obvyklou empirii. Tyto věci jsou pro svůj okultně-esoterní původ většinou zcela neznámé a zdají se být tedy ještě podivnější než výsledky hlubinně-psychologického bádání. Otázku ověřitelnosti toho, co bylo vykonáno v duchovně oblasti, nelze také odbýt několika citáty ze Steinera. Proto se u Steinera rozevírá ještě větší propast mezi tím, co lze předpokládat jako obecně známé, a tím, co může duchovní badatel říci. Přesto se použití těchto údajů z duchovního bádání nelze zřici, protože tyto údaje, podobně jako u Junga, patří ke kontextu.

O jakou souvislost jde například u Steinerových přednášek o psychoanalýze? - Jisté okultně-esoterní spojitosti s tím, co na nich bylo řečeno, rozvedl Steiner v přednáškách, které uvedeným přednáškám v Dornachu 10. a 11. listopadu předcházely na podzim téhož roku.

Steiner si osvojil takové nazírání dějin, podle něhož vnější údaje, fakta a děje signalizují *symptomy* procesu, který probíhá jakoby pod povrchem vnějších událostí. Ve vnějším dění se vyslovuje cosi vnitřního. Je třeba brát v úvahu „spirituální pozadí“. Odpovídá stupni vývoje dnešního člověka, aby pochopil vyjevování - mohli bychom také říci transparentci - duchovně-nadsmyslového světa. „Lidi musí prostoupit takové smýšlení, že do budoucna se nebudou moci dostat dál, aniž by šli vstříc tomuto novému druhu zjevení nadsmyslového světa,“ říká Rudolf Steiner k této problematice v jedné přednášce z roku 1918.

Steinerovi jde o to, ukázat lidem, jakým tendencím podléhá vývoj lidstva, ale též jaké zde působí retardující síly brzdící proces zrodu vědomí. Tím bylo uvedeno důležité hledisko, neboť „za kulisami historických záležitostí hrají duchovní síly v dobrém i špatném smyslu tím i oním směrem.“ Je třeba snažit se duchovní události, říká Steiner v curyšské přednášce z 6. listopadu 1917, prozkoumat přiměřenými poznávacími prostředky, totiž vědou o duchu. Lidstvo má předpoklady k tomu, aby v určitém okamžiku rozvinulo určité poznávací a volní síly a uchopením duchovní reality aby dospělo k dozrání duše. Steiner spatřuje úkol lidí této epochy v tom, „aby se jim dostalo vysvětlení o jistých věcech, které byly dosud pro lidskou duši chovány více v podvědomí, a aby se stali jejich pánem.“

V jednom cyklu sestávajícím z 14 přednášek, pronesených mezi 29. zářím (sv. Michal!) a 28. říjnem 1917 v Dornachu, Steiner popisuje, co se podle okultního pozorování odehrálo v průběhu 19. století. Steiner zde - stejně jako v jiných souvislostech - hovoří o tom, jak zhruba v polovině 19. století nastal pro západní (evropské a americké) lidstvo významný mezník, při kterém dosáhl určitého vrcholu „materialistický vývoj rozumu“. Steiner tím má na mysli „rozumové chápání“, které docílilo maximální míry preciznosti a vědecké přesnosti, které je však v podstatě vhodné jenom k tomu, aby pojímalo „vnější mrtvé skutečnosti“. Pro chápání živého, tím méně pak duševního a duchovního, tento druh poznání nestačí, avšak činí si na to nárok. Toto poznání se však omezuje na onu empirii, pro niž musí být všechno změřitelné, zvažitelné a spočítatelné, a tím kvantitativně postižitelné, má-li být učiněna vědecká výpověď.

Takovýto vývoj, říká Rudolf Steiner, má konec konců své základy v procesech duchovního světa. Steiner hovoří o „boji duchovních bytostí“, který podle něj probíhal od čtyřicátých let do podzimu roku 1879. Svě líčení halí do biblicko-mytologického obrazu: Účastníky duchovního boje jsou archanděl Michael a Ahriman, představitel zla v jeho temném aspektu (na rozdíl od Lucifera, který zosobňuje protikladnou svůdcovskou mocnost). Zjevení svátého Jana mluví o boji Michaela s drakem. Protože má tento obraz symbolický charakter, dodává Steiner, že v průběhu vývoje lidstva docházelo k podobným střetnutím častěji, byť i vždy s jiným významem. „Konec sedmdesátých let byl především tou dobou, v níž se lidských duší s ohledem na jisté síly poznání zmocnily ahrimanské impulzy.“ Satansko-ahrimanské impulzy tím byly vtisknuty zejména poznávací a volní aktivitě člověka. „Co, bylo předtím spíše obecným majetkem, bylo nyní převedeno do (duševního) vlastnictví lidí. A tak můžeme říci, že od roku 1879 je v důsledku přítomnosti těchto ahrimanských mocností v říši lidí přítomna osobní ambice, osobní tendence vykládat svět materialisticky.“ Steiner používá symbolicko-imaginativní řeči Bible a nazývá tento děj „pádem duchů temnoty“. Přeneseme-li to na psýché člověka, pak to, co je zde naznačeno, říká: Psýché se v důsledku toho stala zvláštním způsobem vnímavou a náchylnou na vpády ze satansko-ahrimanské oblasti duchovního světa. - Také hlubinnému psychologu jsou podobné

možnosti vlivu na kolektivní psyché dávno známé. C. G. Jung hovoří o „průlomech¹ archetypických obsahů“, o „obklíčení nevědomí“. Ve své stati „Wotan“ (1936) podal charakteristiku severského „boha bouří a hukotu, rozpoutavače vášní a žízňě po boji, přemocného čaroděje a iluzionisty“ v jeho přepadení střední Evropy třicátých let.⁶ Ani pro duchovního badatele se tyto věci neukazují jen jako fakta, která se zrcadlí nebo připomínají v psyché jednotlivce. Jsou to pro něj mnohem spíš skutečnosti a eruptivní pochody, představující úzký vzájemný vztah mezi duchovním a pozemským světem. Symboly a imaginace, které Steiner uvádí, nejsou jen „obrazy“. Poukazují na v základech spočívající duchovní skutečnost, popř. na duchovní dimenzi jedné skutečnosti. Neboť: „To, co se děje na fyzické pláni, je vlastně vždycky určitou projekcí, určitým odstínem toho, co se děje v duchovním světě. Jenom s tím rozdílem, že to, co se děje v duchovním světě, se děje dříve.“

Zároveň se Steiner brání „těm nebulózním povídkám o duchu“, které k ničemu nevedou. Ani „na základě pouhých spekulací se člověk nedostane k pozadí zde zmiňovaných věcí, nýbrž jen na základě skutečného spirituálního pozorování“. To ale nesmí být zaměňováno se špiritistickou a mediální aktivitou, která se v těch letech v Evropě a v Americe tak rozmohla. Steiner se brání špiritistickým praktikám, protože tím se přímo zabraňuje skutečnému přístupu k duchovnímu světu. Prudké rozšíření tohoto hnutí by se ovšem dalo přece jen hodnotit jako výraz hledání prohloubeného poznání, které vedlo na jedné straně k založení Teosofické společnosti (v roce Jungova narození, 1875), popř. Anthroposofické společnosti (1912/13), na druhé straně psychoanalýzy, popř. Jungovy analytické psychologie (1912 nn.). Srovnáme-li tato data, učiníme vskutku překvapivé objevy. Právě z tohoto důvodu je pochopitelné Steinerovo naléhání na zřetelné a jednoznačné rozlišování, přinejmenším dokud je otevřená otázka poznání. Důsledkem, jehož vyvození považoval za nutné pro duchovní život 20. století, je proto nejvyšší míra bdělosti a duchovní jasnosti. „Tím nejnebezpečnějším v nejbližší budoucnosti totiž bude nevědomě se odevzdat vlivům, které tu

---

1 v něm. orig. *Einbruchen*, tzn. též. *vpádech* - pozn. překl.

přece jsou.“ Nejbližší budoucnost přinesla Německu to, co Jung nazýval rozpoutáním Wotana. Po „pádu draka“ následovala „dračí setba“ první a druhé světové války se svými průvodními jevy. Toto varování vzhledem k „nejbližší budoucnosti“ vyslovil Steiner několik dní před říjnovou revolucí v Rusku 1917!

Vezmeme-li v úvahu tato hlediska, která vyplývají z pohledu na „spirituální pozadí vnějšího světa“ a která jsou symbolizována „pádem duchů temnoty“, můžeme snáze pochopit, proč Steiner ve snaze o energické popohnání procesu vývoje vědomí a dozrávání lidstva se musel dívat kritickým okem na vše, co si činilo nárok směrodatného a léčivého působení na kulturní proces. Podle jeho názoru se právě v tehdejší hlubinné psychologii skrývalo nebezpečí zlehčování této problematiky. Rudolf Steiner sice „psychoanalytikům“ přiznával, že přece jen již překonali ten nejhorší materialismus, když uznali o sobě existující psychično za realitu, na druhé straně se však Steiner nemohl smířit s poznávacími předpoklady a s duchovním horizontem, za kterých se toto duševní bádání a terapie děly.

Gerhard Wehr